37

EXERCITATIO PHILOLOGICO-
MEDICA
DE

OSSIBVS CONFER-
VENTIBVS

AD ILLVSTRATIONEM CELSI
LIB. VIII. CAP. VII. ET X.

QVAM
PRAESIDE

IO. HENR. SCHVLZE MED. DOCT.
ANATOMES ET CHIRVRGIAE PROF. PVBL.
ACADEMIAE NAT. CVR. COLLEGA

PLACIDO ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTIT

GEORGIVS LEONHARDVS HVTH
NORIMBERGENSIS

A. D. XXVII. SEPTEMBR. cIↄIↄccXXVII.

ALTORFII NORIC.
TYPIS IOD. GVIL. KOHLESII ACAD. TYPOGR.

VIRO ILLVSTRI ET EXCELLENTISSIMO

DOMINO

GODOFREDO THOMASIO

PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE DOCTORI
DIVERSORVM S. R. I. PRINCIPVM ET STATVVM
CONSILIARIO ET ARCHIATRO SPLENDIDIDISSIMO
ACADEMIAE CAESAREAE LEOPOLDINO-CAROLINAE
NATVRAE CVRIOSORVM SOCIO OPTIME
MERENTI
INCLYTI MEDICORVM COLLEGII QVOD IN ALMA
ET S. R. I. LIBERA REPVBLICA NORIMBERGENSI
FLORET SENIORI GRAVISSIMO
POLYHISTORI CELEBERRIMO

DOMINO AC PATRONO SVO MVLTIS
NOMINIBVS PLVRIMVM COLENDO

S. P. D.

IO. HENRICVS SCHVLZE M. D. ET PR. P.

Illuſtre, & omnibus, qui bonas litteras amant, commendatiſſimum nomen TVVM lucubratiunculæ huic præfigere auſus ſum, non tamquam exiſtimarem dignam eſſe operam, quæ tanto polyhiſtori inſcriberetur: ſed quoniam ardeo cupiditate, vt exiſtimo non reprehendenda, publice prædicandi inſignem iſtam beneuolentiam TVAM, qua litterarum cultores proſequeris & conatus ipſorum excitare atque adiuuare numquam intermittis. Illam, tot bonorum virorum vocibus ſcriptisque ſæpius celebratam,

ram, iam ante admiratus ſum, quam faciem TVAM cognoſcere liceret: abundantiſſime vero experiendo cognoui, per hos fere ſeptem annos, quos in hac academia tranſegi. Numquam certe almam Norimbergam ingreſſus ſum, quin TVAS ædes vel in primis requirerem: numquam egreſſus ſum, niſi TVIS doctis ſermonibus ſaluberrimisque conſiliis inſtructior, & ex locupletiſſimæ bibliothecæ TVAE abundantia ditatus. Taceo alios optimæ notæ libros, quibus curtam, quæ mihi eſt, librariam ſuppellectilem amplificaſti; & nunc tantum commemoro ipſum illum CELSVM Pinzianum, qui in diſſertatione hac aliquoties laudatur, quemque TVO dono ante ſex annos acceptum, non ſine plurimo fructu euoluo & in conſilium adhibeo, quoties vel philiatris noſtris Celſum prælego, vel in meam vtilitatem optimi auctoris monumenta excutio. Merito igitur in acceptis TIBI refero, ſi quid ex illo probi depromere vel nunc licuit, vel in poſterum, ſi plures exercitationes forte inſtituam, eruere licebit. TV vero, Vir Illuſtris, veniam conatibus noſtris largire, & ſi, quod fore præuideo, doctrina TVA dignum nihil in his chartis inueneris, voluntatem publico inſeruiendi ſaltem ne adſperneris, ſimulque grati animi qualemcunque ſignificationem æqui bonique, quæſo, conſulas. DEVS TE in Reipublicæ plurimum fructum, mearumque muſarum dulce præſidium, diutiſſime ſaluum incolumemque conſeruet. Altorfii Norimbergenſium a. d. XX. Septembr.

CIƆ IƆCC XXVII.

Q. B. F. Q. V.

EXERCITATIO PHILOLOGICO-MEDICA, DE OSSIBVS CONFERVENTIBVS.

PROOEMIVM.

Qvum mihi CELSVM, *Latinitatis medicæ principem, relegenti, vltimos etiam libros, ad chirurgiam pertinentes, publicis prælectionibus explicare et illuſtrare conanti, non pauca obtigerint, quorum ſenſus reconditum quid et abſtruſius fouere videbatur: in illorum cenſu præcipue habui illos libri octaui textus, vbi de* OSSIBVS CONFERVENTIBVS *plus ſimplici vice ſermo inſtituitur. Diu mecum, fateor, deliberaui, quid ſtatuere de illa loquendi formula deceat; excuſſi etiam eos, quos iuuare inueſtigationem meam poſſe exiſtimabam, ſed, quod operæ pretium facere videretur, nullibi inueni. Quare ſpes vnica mihi hærebat fore aliquando, vt, quam lucem Latini auctores dare non poterant, eandem Græci aliquando offerrent. Atque vtinam exſtent auctores illi Græci, ex quibus* CELSVS *noſter ſua hauſit, quam multa poſſemus clarius perſpicere! Dum me* CELSVS *ſuſpenſum tenet, cupido me inceſſit propius noſcendi, quid* PLATO *ſuppeditet ad medicinæ veteris illuſtrationem: cumque diligentius legerem illos dialogos, vbi ſuſpicari poteram, ipſum de rebus ad cognitionem philoſophiæ naturalis pertinentibus plurimum adferre, ſummo quidem gaudio meo* Timæus *facem præferebat, qua vſus omnibus me tenebris ereptum, dubiisque extricatum, ſentiebam. Acceſſit vero deinceps Celeber. Polyhiſtoris Hamburgenſis* D. D. FABRICII *beneficium, cui debemus publicis vſibus redditum Græcum* THEOPHILI PROTOSPATHARII *textum, antea tam raro obuium, vt mihi non licuerit exemplum eius intueri. Percurro auidus libellum, et eodem, quo legere coeperam, die inueni locum illuſtrem,*

Platonicæ philoſophiæ omnino conſonum: ex quo, ſi non aliud, illud certe diſcere licuit, fuiſſe quondam medicos, qui Platonicum dogma. fuſius deinceps proponendum, ſequerentur. Putaui autem publico me debere qualescunque meas ad hæc CELSI *loca meditationes: non ſolum eo nomine, vt alios, in iisdem forte laboraturos, aliquo modo leuem, verum eo potiſſimum conſilio, vt eruditos viros excitem ad conſiderandum et examinandum, ſicubi defecero aut omnino aberrauero: denique vt eximiis medicinæ cultoribus exemplo perſuadeam, quam non ſit inutilis labor Græca exemplaria terere, et ex his lucem Latinis fænerari.*

§. I.

CELSVS vocabulo *conſeruere* aliquoties vtitur libro octauo, vbi præcipit de fractis oſſibus debite componendis et ad conſolidationem reducendis. Adſcribam ſingula loca, vt ſe in editionibus recentiſſimis, cura *Almeloueenii*, *VVedelii* et *Morgagni* in lucem publicam datis, ea offerunt. Quo vero facilius deinceps ſecuriusque ſtatuere de illis liceat, opus viſum fuit, intueri etiam aliarum editionum, quas nunc ad manus habere, patronorum amicorumque adiuuante beneuolentia, licuit, lectiones, indeque diſſenſum vel conſenſum earum cognoſcere. Adhibui autem ſex editiones, vt exiſtimo, non contemnendas, omniumque minime a recentiorum manibus refictas: plures adhibiturus, ſi præſto nunc fuiſſent. En vero ipſos textus et diuerſitatem codicum.

TEXTVS I. Lib. VIII. c. 7.

Neque id eſſe ſoluendum, niſi duæ partes eius temporis, intra quod quæque oſſa conſeruent, tranſierint.

I. *Editio Veneta*, per Philippum Pinzi, ſumtibus Benedicti Fontanæ cIↄ CCCCXCVII. fol.

Neque id eſſe ſoluendum niſi duæ partes eius temporis, intra quod quæque oſſa CONSERVNTVR, tranſierint.

II. *Aldina* cIↄ Iↄ XXVIII. 4. prorſus conuenit.

III. *Ioan. Cæſarii*,* Haganoæ. cIↄ Iↄ XXVIII. 8. eadem habet.

* repetita eſt hæc editio *Salingiaci* cIↄ Iↄ XXXVIII. ſed per omnia conuenire eam cum priore intelligo.

IIII. *Rob. Conſtantini* Lugd. cIↄIↄLXVI. 8. omnino conuenit. Sed ad verba: *oſſa conſeruntur*, adnotat in margine: συμφύονται, *confervent, lib. II. cap.* 10.

V. *Henr. Stephani* in med. princip. cIↄIↄLXVII. fol. omnino conſentit prioribus.

VI. *Balduini Ronſſei* apud Fr. Raphelengium Lugd. B. cIↄIↄLXXXXII. 4. etiam ſeruat antiquam lectionem.

TEXTVS II. Eod. cap. X. ſegm. I.

Si nulla prurigo, nullus dolor eſt, ſic manere, donec duæ partes eius temporis, quo os quodque conferuet, compleantur.

I. Ac ſi nulla prurigo, nullus dolor eſt: ſic manere donec duæ partes eius temporis, *quod quoque os conſeruet*, compleantur.

II. Prorſus eadem habet.

III. Quod os quoque conſeruet.

IIII. Præcedentem ſequitur. Sed ad verba: *temporis, quod os quodque conſeruet*, in margine ſcribit; *temporis, quo os quoque conſeruet** *(vt et cap.* 10. *ſi oſſa non conferbuerint) pro quo dixit c.* 7. *oſſa conſeruntur, i. e. quaſi ferrumine conglutinata coaleſcunt.*

* Valde mihi eſt veroſimile Conſtantinum ſcripſiſſe: *quodque conferuet*, a typographo autem male eſſe expreſſum.

V. et VI. Sequuntur Cæſarium.

TEXTVS III. eiusd. cap. extrema ſectione.

Si quando vero oſſa non conferbuerunt, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt, in aperto deinde curatio eſt, poſſunt enim coire.

I. Si quando vero oſſa non *conferbuerunt*, *quæ* ſæpe ſoluta ſæpe mota ſunt, in aperto deinde curatio eſt. poſſunt enim coire.

II. III. IIII. et V. omnino conueniunt. Rob. Conſtantinus adnotat ad *quæ: quod ſæpe mota, ſæpe ſoluta ſunt*, porro ad *poſſunt: poſſunt enim diu quieſcendo coire.*

VI. Rob. Conſtantinum ſequitur in textu et notis margini adſcriptis.

TEXTVS IIII. ibidem.

*Solent tamen interdum aduerſa inter ſe oſſa * conſeruere, eoque et breuius membrum et indecorum fit.*

* al. *cohærere vel coaleſcere.*

I. Solent tamen interdum *diuerſa* inter ſe oſſa conſeruere: eoque et breuius membrum et indecorum fit.

II. Omnino conuenit.

III. S. t. i. diuerſa i. ſ. o. cohærere. cetera. In margine adſcribitur: *vel coaleſcere.*

IIII. Cæſarium ſequitur: ſed ad marginem ſcribit: *conſeruere. Cod.*

V. Sequitur Pinzianam et Aldinam.

VI. Rob. Conſtantinum ſequitur. margini addit: *conſeruere vel coaleſcere.*

TEXTVS V. ibidem.

Nonnumquam autem recte quidem oſſa conſerbuerunt, ſuperincreuit vero nimius callus, ideoque locus intumuit.

I. Nonnumquam autem recte quidem oſſa *cœperunt*: ſuperincreuit vero nimius callus, ideoque locus intumuit.

II. III. IIII. V. omnino conueniunt. Rob. Conſtantinus ad *cœperunt* in margine notat: *cohæſerunt.*

VI. Rob. Conſtantinum ſequitur.

§. II.

Conſiderandum nunc ſupereſt, quænam inter diſcrepantes lectiones maxime genuina haberi poſſe videatur. Et primo quidem in textu veteres in vniuerſum omnes conſentiunt, aduerſus nouos codices, legendum eſſe *conſeruntur.* Neque video quid nos cogat aliquid hic mutare, quum Celſus alio loco, quem nemo editorum temerare auſus eſt, eodem verbo ſenſu non diſſimili vſus ſit. Innuimus autem Libr. IIII, 22. vbi hæc habentur: *Supereſt vt ad extremas partes corporis veniam, quæ articulis inter ſe conſeruntur.* Quare minime dubito adſerere, lectionem nouam, quæ *conſeruet* intruſit, vt infinitas alias, ſine neceſſitate fuiſſe arreptam,

occaſionem autem dediſſe ROB. CONSTANTINVM, de Celſo optime meritum, exiſtimo. Ex innumeris enim exemplis cognoui, pleraque, quæ vir hic diligentiſſimus, et criticus verecundus, in margine ſuæ editionis notauerat, ſiue ſcriptis codicibus ſiue coniectura ductus, ſiue ſimpliciter declarandi auctoris cauſſa, a recentioribus editoribus, præeunte potiſſimum LINDENIO, nimis audace in Hippocrate Celſoque refingendis, ceterum meritiſſimo viro, in textum temere eſt illata, ſana et belliſſima ſæpe veteri ſcriptura eliminata, ſenſu autem, quod inuitus dico, frequentiſſime luxato vel corrupto: id quod forte alio tempore, ſi opus quidem fuerit, abunde comprobabo. Quod autem attinet ad illum locum, quem Conſtantinus ex *lib. II.* 10. adducit: omnino nihil ibi inuenies, quod ad τὸ *conferuere* faciat: forteque typographus exſcribere debuit: *lib.* 8. *c.* 10. vbi vocabulum *conferuere*, vt modo vidimus, ſæpius occurrit. Vt vero clariſſime intelligamus Rob. Conſtantinum non corrigere, ſed illuſtrare hic voluiſſe, conſulere debemus loco mox ordine ſequenti ab ipſo adſcripta verba: *pro quo dixit cap.* 7. *oſſa conſeruntur i. e. quaſi ferrumine conglutinata coaleſcunt.*

§. III.

Quod vero attinet ad ſecundum textum, qui Libr. VIII. 10, 1. legitur: minime dubito a Celſo ſcriptum hic fuiſſe *conferuet*, et ita totum hunc locum legendum eſſe, vt a recentioribus editus fuit. Plane enim non quadrat huc *conſeruet*, et ſenſus inde proueniens præ illo, quem *conferuet* adfert, eſt frigidus vel fatuus. Quin autem tertius textus, omnino recte habeat apud veteres et recentiores editores, nullum eſt dubium: nam exiguam differentiam, qua olim edebatur *quæ* pro recentiorum quia, nihil morari opus eſt.

§. IIII.

In quarto textu de *conferuere* omnes conſentiunt, præter *R. Conſtantinum*, qui in textu *cohærere*, *Cæſarium* ſequutus, dederat: ſed in margine ſeipſum emendat, quando ex codicum fide legere ſuadet *conferuere.* Cur autem Cæſarius cohærere ſcripſerit,

et in margine addiderit: *vel coaleſcere:* eius rei rationes nullas inuenio. Huc autem reſpexerunt recentiorum exemplarium parentes, qui ſubnotarunt: *Al. cohærere vel coaleſcere.* Iuſtiſſime autem animaduertimus temerariam illam mutationem, qua nunc exſcribitur *aduerſa oſſa:* pro quo recte veteres omnes dabant *diuerſa.* Non patitur inſtitutum meum multis nunc defendere priſtinam ſcripturam: ſufficit dicere, quod res ipſa clamat, Celſum hoc loco, vbi communes curationes ad humeros, brachia, crura, femina, digitosque confractos pertinentes, tradere inſtituit, reſpicere ad illos caſus, vbi in cubito vel crure vtrumque os fractum eſt, minusque curioſe omnia in reponendis et continendis oſſibus facta ſunt: ex quo accidere poteſt, vt vlna cum radio, vel tibia cum fibula, hoc eſt oſſa diuerſa, coaleſcant. Oſſa autem aduerſa fracta, aduerſa inter ſe conferuere, ne breuius membrum et indecorum fiat, omnino neceſſarium eſt: quod intelliget quisquis ex ipſo Celſo didicerit, quid oſſa aduerſa fracta dicantur. Diſcere autem cupientem iuuabit libri huius *cap. V.* vbi de narium fractarum curatione exponitur.

§. V.

Supereſt vltima pericope, ex capitis decimi fine deſumta, vbi omnes antiqui, qui ad manus ſunt, legunt *oſſa recte cæperunt:* pro eo quod recentiora exemplaria habent, *conferbuerunt.* Quemadmodum vero manifeſtum eſſe puto, quod *cæperunt* in mendo iaceat: ita tamen profiteor me non videre quo iure *conferbuerunt* in locum eius debuerit ſurrogari. Agnoſco ſenſum vocabulum id admittere: eundem vero hoc ſeorſim poſtulare non intelligo, quum aliud tantundem ſignificans a Celſo ſcriptum eſſe potuerit: nec ab elegantia eius exſpectandum ſit, vt vnam eandemque loquendi formulam, tam exiguo intervallo, toties repetat. Conſideranti autem mihi et ſenſum et veſtigia antiquæ ſcripturæ, non ſatis placet quod *Rob. Conſtantinus* in margine ſubſtituendum ſuadet, *cohæſerunt:* quoniam ex illis exemplis verbi *cohærere*, quæ apud Celſum inuenio, nullum video, quod notionem coalitus claram habeat. Adhibet autem vocabulum hoc libr. VIII. 4. *hac ratione ſæpe rimæ*

callo

callo quodam implentur, eſtque ea oſſis velut cicatrix, et latius fracta oſſa, ſi qua inter ſe non cohærebant, eodem callo glutinantur. Clarum autem eſſe puto, hic *cohærere* idem eſſe, quod *ſe mutuo contingere, contiguum eſſe.* Eadem vocabuli eſt acceptio, niſi quod aliquantulum etiam latius patet, et continuitatem aliquam, non quidem recuperatam ſed conſeruatam, inuoluit Lib. VIII. 7. *Sed in aliis quidem oſſibus ex toto ſæpe fragmentum a fragmento recedit: maxillæ vero ſemper, aliqua parte etiam vexata, oſſa inter ſe cohærent.*

§. VI.

Si itaque a *cohæſerunt* abiero, nullum vocabulum ſuccurrit, quod et ſenſu, et ductuum conuenientia, magis huc quadret, quam *coierunt.* Verbum autem *coire* Celſo eſt frequentiſſimum, de omnis generis continui læſione reparanda. Sic *lib. II.* 10. inquit: *at arteria inciſa neque coit, neque ſaneſcit.* De oſſium fractorum coalitu aperte dicitur *lib. VIII.* 8. *Iugulum vero, ſi transuerſum fractum eſt, nonnumquam per ſe recte coit.* Sed longe clarius eſt exemplum quod cap. X. legitur: *poteſtque ea ratione et os coire et vulnus ſaneſcere.* Nec multis interiectis: *nonnumquam euenit, vt fragmenta quædam velut emoriantur, neque cum ceteris coeant.* Pluribus in re manifeſta opus non eſſe exiſtimo.

§. VII.

Mea itaque ſententia τὸ *conferuere* Celſo vindicandum et retinendum eſt textibus ſecundo, tertio et quarto: primo autem reddendum *conſeruntur:* quinto vero *coierunt.* Iam demum tempeſtiuum videtur progredi ad exponendum de vi vocis *conferuere*, quam compoſitam eſſe, et primitiuum habere *feruere*, indubium eſt. Triplici autem modo veteres dixiſſe *ferueo*, *feruo* et *ferbeo*, Lexicographi Latini docent, qui iidem annotant poſtremum, niſi tempore præterito efferendum ſit, vſu excidiſſe. *Feruo*, tertii ordinis, ſeu coniugationis, apud optimos auctores Lucretium, Virgilium, Propertium legitur. Significat autem in propria et natiua acceptione ſua *valde caleo*, quo ſenſu *Lucretius IIII.* 492. *ſeq.* cecinit.

-- -- *ideoque neceſſe eſt*
Quod molle aut durum eſt, gelidum feruensque ſeorſum
Id molle aut durum, gelidum feruensue videri.

Opponit enim ſibi gelidum, ſeu valde frigidum, et feruens. In etymologiæ rationibus non conueniunt auctores, quorum ſcita legere cupientem ad GERARD. IO. VOSSII *Etymologicum* et MATTH. MARTINII *Lexicon philologicum* dimittimus, dum nos interea de translato eiusdem verbi vſu paucis diſpiciemus.

§. VIII.

Dixit autem *Lucretius II.* 40. *ſeqq. legiones per loca campi feruere*, et *claſſem feruere lateque vagari.* quod *Thom. Creech* interpretatur: *legiones per campos furere, et claſſes late vagantes remis fluctus agitare.* Vtroque loco clarum eſt ardorem et ſtudium militum legioni adſcriptorum, claſſiariorumque deſignari: quo eodem ſenſu feruere opus dicitur, quum ſedulo vrgetur. Quando autem *Virgilius Georg. I.* 455. canit:

Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Feruere

aut iterum *Lucretius VI.* 440. de turbine,

Ille in aquam ſubito totum ſe immittit et omne
Excitat ingenti ſonitu mare feruere cogens:

itidem clarum puto deſignari agitationem quandam ingentem ima ſummis permiſcentem, vt mare, tamquam in lebete feruens et æſtuans aqua, cum ſtridore feruiſcat et quaſi bulliat. Hic feruor in vndis concinnatus, vt cum *Lucretio VI*, 436. rurſus loquar, etiam ad animum, curis moleſtiisque perturbatum concitatumque, transfertur: cuius exempla, quoniam notiſſima eſſe puto, adducere superſedeo.

§. VIIII.

Apparet, ſpero equidem, ex adductis quod feruere non illa tantum dicantur, quæ actualem æſtum ſeu calorem conceperunt, verum etiam quæcunque in motum et agitationem, ex quacunque cauſa, concitantur, eamque continuant. Et de hac notione porro

nos confirmat peculiaris ille vſus verbi *feruere*, quo deſignat *muſti in vina tranſitum*, indicante *Plinio lib. XIIII*, 9: vnde idem ſignificatus in plura compoſita et deriuata tranſiit. Nullum autem clarius exemplum motus inteſtini inueniri poſſe exiſtimo, ipſo hoc fermentatorio, vtpote quo agitatio ſemel concepta, quamuis ſine actuali incaleſcentia, ita continuatur, vt ſub hac colliſoria et attritoria molecularum, ex quibus muſtum conſtat, agitatione, non ſolum priſtinæ mixturæ reſolutio et immutatio, verum etiam nouæ eiusdemque firmioris connexionis origo exiſtat: quæ vltima circumſtantia maxime notari debet, quoniam in ea illud latet, quod circa oſſa conferuentia nunc quærimus, id eſt, coalitus ſeu conferruminationis idea oſſibus antea fractis applicabilis.

§. X.

Ante, quam vlterius prouehamur, opus erit, quod de compoſitis et deriuatis verbi *feruere* modo innui, paucis explicare. Primo autem annotabo, quod, quemadmodum de muſtis *feruere* proprie dicitur: ſic *deferuere* ac *deferbuiſſe* apud COLVMELLAM *XII*. 37. et PLINIVM *l. c.* pariter de muſtis in vinum iam feruendo mutatis dicatur. Compoſiti huius propago eſt *defrutum*, i. e. muſtum ad tertiam partem decoctum. Teſtem mei adſerti dabo apud *Lindenium ſelect. medic. X.* §. 40. citatum PALLADIVM, qui *defrutum*, inquit, *Latinis a deferuendo dictum, vbi ad ſpiſſitudinem fortiter deſpumauerit, effectum eſt.* Sed hoc forte maiorem fidem merebitur GERH. IOAN. VOSSIVS, qui quum duas deriuationes vocabuli *defrutum* examinaſſet, ita concludit: *tertium etymon in mentem venit, et, vt puto, veriſſimum: nempe vt contractum ſit ex deferuitum, h. e. decoctum*, cet. Si itaque a *deferueo* poteſt fieri et formari *defrutum*, cogitandum doctioribus permitto annon eodem iure a *conferueo* poſſit dici *confrutus*, vel *confrutum*, quaſi *conferuitum?* Sed de hoc inferius diſpiciemus.

§. XI.

Quod *fermentum* a *feruendo* dictum ſit, non *Iſidoro* de rum addocenti, aut reliquis etymologis, credo, ſed perſuaſus ab omnis

generis bonorum ſcriptorum concentu, quippe qui de muſti in vinum tranſitu h. e. fermentatione, loquentes, non alio, quam hoc vocabulo, frequentius vtuntur, adeoque etymologiam hanc tam reddunt certam, quam poſſit eſſe certiſſima. Atque hæc tum de vi et vſu ſimplicis verbi feruere, tum et de quibusdam ab eo vel deriuatis vel compoſitis, pro ſcopi mei ratione dicta ſufficiant. Iuuabit vero nunc intueri quibus vocabulis Græci id exprimant, quod Latini ſolent ſuo feruere, et quo pacto ideæ vtriusque linguæ verbis adiunctæ inter ſe vel conueniant, vel a ſe diſcrepent. Nullum autem profiteor Græcum verbum me noſſe, quod certius, et per omnia Latino reſpondeat, præter ζέω; quippe non ſolum per ſe adhibetur omnibus illis deſignandis, de quibus *ferueo* dicitur: verum etiam in deriuatorum rationibus parum diuerſum eſſe videas. Sed age inſpiciamus aliquot exempla non quidem illius communiſſimæ et vbique obuiæ notionis, qua caliditatem denotat, ſed potius reliquarum, quas in Latino *feruere* notauimus. De perturbatione animi ab affectibus producta adhibetur a DIONYS. HALICARNASSEO *antiq. Rom. lib. XI. p. m.* 716. vbi de homine potente, ſimul ira et amoris oeſtro feruente, eleganter dicit *οἰδῶν τὴν ψυχὴν καὶ ζέων τὰ σπλάγχνα διὰ τὸν ἔρωτα τῆς παιδὸς animo tumens, et intra viſcera puellæ amore æſtuans.* De muſti in vina tranſitu τὸ ζέειν dicitur a GALENO *comment. in prorrhet.* 2. *p.* 192. *Tom. V. edit Baſil.* et ab eodem *de vſu part. IIII. pag.* 407. τὸ ζέειν tribuitur *οἴνῳ ἄρτι ἐκ τῶν βοτρύων ἐκτεθλιμμένῳ, muſto ex vuis modo expreſſo.* Notabilis eſt locus, quia ex hac fermentatione ortas ſecretiones, et mixturæ prioris reſolutionem, pulcre perſequitur. Eidem muſto HIPPOCRATES *de diæta II. §.* 23. adſcribit, quod *φυσᾷ καὶ ταράσσει, ζέον ἐν τῇ κοιλίῃ inflet, aluumque turbet* in ipſo ventre feruens, pro quo DIOSCORIDES *lib. V. c.* 7. dixit vinum dulce, vt *et muſtum eſſe ςομάχου πνευματωτικὸν κοιλίας τε καὶ ἐντέρων ταρακτικὸν, ſtomachum inflans ventremque cum inteſtinis conturbans.*

§. XII.

Iam vero τὸ ζυμοῦσθαι, *fermentari*, a ζέω eſſe, nullum ſupererit dubium perlegenti Galeni locum, quem modo citaui ex *IIII. de vſu partium*, quippe totum ibi fermentationis proceſſum, ſecun-

dum

dum præcipuas circumſtantias, ediſſerit. Et HIPPOCRATI tributus libellus antiquus *de veteri medicina* §. XX. τὴν ζέουσάν τε καὶ ἐζυμωμένην κοιλίην, tamquam ſynonyma coniungit, ventrem ponens pro iis, quæ in ventre continentur, quorum reſolutionem concoctionemque cum fermentatione comparat. Apparet igitur ex dictis non ſolum Græcos, verum etiam Latinos, in fermentationis idea conuenire, et ζύμην Græcorum a ζέω æque venire ac Latinorum *fermentum* a *ferueo*: vtriusque vero linguæ voces ita includere ideas commixtionis, ſecretionis, et nouæ hinc emergentis firmiorisque connexionis, vt caloris etiam conceptus modo adeſſe poſſit, modo excludi debeat.

§. VIII.

Nunc igitur antequam ex his indicem quid Celſus velit, quando *oſſa conferuere* ſcribit, optimum factu videtur, ſi epilogum integrum adſcribam, quo THEOPHILVS PROTOSPATHARIVS* *de corporis humani fabrica* librum II. obſignauit: *Reſiduum eſt explicare, quæcunque ordinate, vt fiat nutricatio, ſequantur. Igitur primus eſt in os introitus, ſecunda per dentes attritio, tertia per linguam in globum formatio, quarta per gulam deuoratio, quinta in ventriculo in humorem conuerſio, ſexta per meſaraicas venas diſtributio, ſeptima in cauo iecoris ſanguinis generatio,* ἐξαιμάτωσις, *octaua, ex cauo in gibbum ſanguinis migratio,* μετάληψις; *nona, per venam cauam ſanguinis in totum corpus digeſtio,* ἀνάδοσις, *decima ſanguinis ex venis in muſculos profuſio,* διαπήδησις, *quæ appoſitio,* πρόσθεσις *vocatur: vndecima eſt ſanguinis cum muſculis fermentatio,* πρὸς τοὺς μύας ἀναζύμωσις, *quæ adhæſio,* πρόσφυσις, *dicitur, duodecima eſt fermentati ſanguinis in carnium, cutisque ſimilitudinem permutatio,* ἡ μεταβολὴ τοῦ ζυμω-

* Qua ætate Theophilus hic vixerit, non facile dixerim. LAMBECIVS ipſum Sæculo VII. adiiudicat: ſed nuper Doctiſſimus D. D. FREIND in ſua *hiſtoria medicinæ* ipſum iuniorem ex eo potiſſimum iudicauit, quod multa barbariſmum redolentia in libris ipſi tributis offenderit. Neſcio vero quam iuſte ſtili illa impuritas allegetur, qua conceſſa tamen ſeculo non multo inferiori vindicandus fuerit, quum Alexander Trallianus, ſæculi Iuſtinianei ſcriptor, certe nihilo purior deprehendatur.

ζυμωθέντος εἰς ὁμοιότητα, *quæ aſſimilatio*, ἐξομοίωσις, *nominatur*, *decima tertia eſt ipſa nutritio*, θρέψις. Hunc vero locum ex Galeno primum illuſtrare conabor, deinde vero ex Platone plenam, vt ſpero, lucem eidem affundam, eodemque ipſo clarum faciam non omnia Theophilum noſtrum a Galeno deſcripſiſſe, ſed alios etiam auctores medicos, principiis Galenicis non vnice inſiſtentes, ſequutum ſubinde fuiſſe.

§. XIIII.

Quæ vero Theophilus initio poſuit, vsque ad nonum, ea, tamquam a noſtro argumento remotiora, omnino nunc mittimus: reliqua ex *Galeni* libris *de naturalibus facultatibus* intelliguntur. Earum tres ſtatuit: 1. *generatricem*, cui alteratrix et formatrix ita ſeruit, vt ex elementarium materiæ idoneæ particularum varia commixtione emergant os, cartilago, caro, neruus, et quæ ſunt aliæ partes ſub nomine ſimilarium venientes: 2 *auctricem*, quia, auxiliantibus alteratrice et nutrice, in omnem partem profert, quæ iam nata et generata ſunt, donec animal perfectam magnitudinem conſequutum eſt. 3. *nutricem*, quæ, præuio iterum alteratricis beneficio, id quod in nutrimenti affluit ſpecie corporis eius, quod nutritur, omni parti affigit. Actio hinc reſultans eſt ipſa *nutritio*, θρέψις, quam definit, quod ſit eius, quod nutrit, ad id, quod nutritur, aſſimilatio, ὁμοίωσις τοῦ τρέφοντος τῷ τρεφομένῳ. Hæc vero aſſimilatio vt fiat, a Galeno, pariter vt Theophilo, requiritur, vt ſuccus is, qui omnem animalis particulam nutriturus eſt, a vaſis excidat, inque totam eam diſpergatur; quod Theophilus vocat διαπήδησιν: mox vt adiungatur; quod dicitur ab vtroque πρόσθεσις: tum vt agglutinetur; quod vtrique audit πρόσφυσις: nouiſſime, vt aſſimiletur; quod Galenus appellat ὁμοίωσιν, Theophilus ἐξομοίωσιν.

§. XV.

Hactenus Galeno cum Theophilo bene conuenit. Meum autem noneſt excutere, cur tamquam decimum tertium Theophilus ſeorſim ponat θρέψιν ſeu nutritionem, quum poſita ſucci nutritii profuſione, appoſitione, adhæſione, et aſſimilatione, tota nutritio, ſecundum ſuos di-

uerſos

uerſos gradus, a primo ad ſummum,poſita ſit, adeoque nihil ſupereſſe videatur, cui θρέψεως nomen vllo iure imponi poſſit. Miſſo itaque illo, diſpiciemus de iſtis, quæ Theophilus a Galeno non accepit: ſcilicet cur adhæſionem vocauerit ἀναζύμωσιν πρὸς τοὺς μύας, *conferueſcentiam*, aut ſi verbo audacia detur, *confrutum cum muſculis.* Breuiſſimis autem dicam: Platonem ſequutus eſt, aut alium quemcunque, qui cum Platonicis Galeni dogmata coniunxit. Quare nunc diſpiciendum eſt quid philoſophus hic Theophilum docuerit.

§. XVI.

Difficile autem mihi videtur de profundi huius philoſophi dogmatibus ita breui ſermone exponere, vt clare intelligatur quid ſenſerit: præſertim quum fateri cogar me ſæpius relectum *Timæum* eius, quo plus meditor, eo minus intelligere. Dicam tamen, quam bene potero, de viri huius placitis, ad præſentem diſputationem pertinentibus. In genere id obſeruaui, philoſophum hunc,in reddendis rationibus multorum in nobis contingentium, ſæpe recurrere ad τὴν ζέσιν καὶ ζύμωσιν *efferueſcentiam ac fermentationem*, indeque exortas diuerſi generis bullulas laudare: ipſam autem illam efferueſcentiam diſerte tribuere acido terreis permixto. Videatur *Timæus p.*401. *lin.* 13. *edit. Græcæ Valderi* 1534. Neque ſolum terreis acido permixtis illum effectum tribuiſſe, verum id quoque, quod nos alcalinum dicimus, cognitum habuiſſe, dubitare nobis minime licet, quum diſertis verbis nitri mentionem eo loco faciat, cui virtutem ῥυπτικὴν, καὶ ἀποπλύνουσαν i. e. *abſtergentem et abluentem,quin* ἀποτήκουσαν, *colliquantem* tribuendo certos ſatis nos reddit non tam illud nitrum ,quod nos hodie vocamus,veteribusque forte incognitum fuit, intelligi,quam aliud concretum alcalinum, frequentiſſimi quidem apud veteres vſus medici et mechanici ,ſed plerisque ignoratæ proſapiæ, vt PLINIVS *Lib. XXVI. c.* 10. ſcribere non vereatur: *palam eſt medicos, qui de eo ſcripſere, ignoraſſe eius naturam.*

§. XVII.

Expoſiturus autem oſſium, carnis, ceterorumque huiusmodi, naturam, a medullæ generatione ſermonem orditur, quippe perſuaſus

ſuaſus *vincula vitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ, ex eaque per omne diducta, vincere fulcireque corporis noſtri conſtructionem.* Medullam dicens aperte profitetur ſe cerebrum, medullamque ſpinalem, deinde vero pinguedinoſam illam ſubſtantiam, quæ cauitatibus et cauernulis oſſium incluſa eſt, intelligere: ita tamen, vt de medulla capitis, ſeu cerebro, magnificentius, quam de altera, ſentire ſe prodat. Medullæ originem, ſi recte ipſum capio, Deum ex ignis, aeris, aquæ, terræque delicatiſſimis particulis, inuicem permixtis contemperatisque, condidiſſe, aſſerit, effeciſſeque vt totius generationis mortalium ſementem fomitemque, πανσπερμίαν παντί θνητῷ γένει, conſtitueret. Medullam vero, cuſtodiæ cauſſa, oſſibus circumuallauit, de quorum compoſitione et elaboratione en ipſius verba: *Os vero ipſum ita compoſuit: terram puram ſubtilemque perforatam*, (vel contritam) *διατρήσας, medulla irrigauit, et in maſſam ſubegit, ἀνεφύρασε καὶ ἔδευσε μυελῷ.* Exponit deinceps quo conſilio Deus articulos nobis fecerit, eosque ligamentis, quæ neruos vocat, deligarit, carnoſoque muſculorum tegmine inuoluerit. Carnium vero neruorumque fabricam ita deſcribit *pag.* 494: *Ημῶν ὁ κηροπλάστης ὕδατι μὲν καὶ γῇ συμμίξας καὶ συναρμόσας, ἐξ ὀξέος καὶ ἁλμυροῦ ξυνθεὶς ζύμωμα, καὶ ὑπομίξας αὐτοῖς, σάρκα ἔγχυμον καὶ μαλακὴν ξυνέστησε. Τὴν δὲ τῶν νεύρων φύσιν ἐξ ὀστοῦ καὶ σαρκὸς ἀζύμου κράσεως, μίαν ἐξ ἀμφοῖν μέσην δυνάμει, ξυνεκεράσατο. Fictor ille noſtri corporis inter ſe commixtis ac coordinatis aqua, igne et terra, ex acido ſalſoque fermentatam maſſam compoſuit, inuicemque ſubegit, ſicque carnem mollem et ſucci plenam conſtituit. Neruorum autem naturam ex oſſis et carnis non fermentata temperatura, ex vtroque ſcilicet vnum potentia intermedium, comparauit.*

§. XVIII.

Modo adſcripti loci verba, ἐξ ὀξέος καὶ ἁλμυροῦ ξυνθεὶς ζύμωμα, Marſilius Ficinus ita tranſtulerat: *acuto illis ſalſoque fermento adhibito:* cur autem pro *acuto* ſubſtituerimus *acidum*, ſuperius iam dicta ſatis declarabunt. Quod vero τὸ ζύμωμα non reddidimus fermentum, ſed *maſſam fermentatam*, ſuaſit nobis analogia infinito-

rum

rum Græcæ linguæ vocabulorum, quæ, a præterito paſſiuo deducta, in eundem modum ſignificant, vt γράμμα, *quod ſcriptum eſt*, τύμμα, *quod percuſſum eſt*, ζήτημα, *quod quæſitum eſt*. Et, vt exemplo ζυμώματος diſcamus quid ζύμωμα ſignificet, intueri iuuabit poetarum medicorum principem NICANDRVM, qui *Alexipharm. v. 522.* fungos vocat ζύμωμα κακὸν χθονὸς, *prauam quandam maſſam terræ fermentatam.* Legunt quidem pleræque editiones, nullo plane ſenſu, nullaque analogia, ζύμωνα; ſed adiectus ſcholiaſtes non contemnendus ad veram lectionem manu nos ducit, docens ſic vocari fungos, ἐπειδὴ ἀναζυμοῦνται, ἔσωθεν μὴ πεπτόμενα, i. e. *quod fermertando concreſcunt et propelluntur, intus non excocti.* Clarius autem PLINIVS *XXII. 22.* noſtrum quaſi παραφράζει: *Origo, prima cauſaque e limo et aceſcente ſucco madentis terræ.*

§. XVIIII.

Hæc ſunt illa Platonis loca, quæ nunc quidem ſuccurrunt, in quibus partibus corporis noſtri firmis confrutus, ſeu conferueſcentia aut fermentatio, vtcunque dicere licuerit aut libuerit, diſerte tribuitur. Supereſt nunc vt ex reliqua auctoris huius philoſophia, quam breuiſſime et clariſſime potero, ideam huius conferueſcentiæ tradam, quo facilius appareat quam iuſte Theophilus ἀναζύμωσιν id dixerit, quod Galenus πρόσφυσιν dixerat; diuque ante Theophilum Celſus noſter easdem notiones coniunxerit: quin ante Celſum alii apud Latinos auctores, per quos effectum eſt vt in vulgarem ſermonem hæ ideæ migrauerint, quemadmodum mox intelligetur. Id vt aſſequamur, notari debet Platonem inſigne et artificioſum aliquod rete, ex arteriis et venis, toti corporis noſtri fabricæ intertextum, ſtatuere; in arteriis quidem ſpiritum ſeu aerem contineri, refrigerantem omnia et ſoliditatem conciliantem, venis vero ſanguinem includi, omnis, qui in corpore eſt, caloris fontem. Dari autem in vltimis et minimis, tam arteriarum quam venarum, ramificationibus eiusmodi reciprocationem, vt in exſpiratione quidem aer aliquantum retrocedat, illico autem ſanguis, ad aliquod ſpatium, arterioſum rete ſubire quærat; inſpirato autem rurſus aere is non ſolum ſanguinem repellit, verum etiam ipſum ſubſequutus aliquantulum, in venas

ipſas

ipſas ſubit. Huius quidem reciprocationis multus et varius eſt fructus, ſed in organis nutrimentum præparantibus, tum vero etiam in nutriendis et augendis, is eſt, quem Platónis verbis, quam meis, deſcribere malo.

§. XX.

Ita autem inquit, ore interpretis *Marſilii Ficini, pag.* 492. *b. edit. Lugd.* 1588. *Quando exſpirante et reſpirante halitu, ignis ſimul interior ſequitur, perque vterum* (κοιλίην, ventrem) *diffuſus poculenta eſculentaque offendit, liquefacit protinus ipſa, partitur in minima, per exitus, qua progreſſio patet, tamquam ex fonte quodam educit, in meatus videlicet venarum traiicit, quæcunque exhauſit, atque per corpus, quaſi vallem, venarum fluenta diducit. — quod autem retractum eſt, in ignem incurrens caleſcit, quod exhalauit, friget.* Iam igitur reddito per inſpirationem aere, quicquid ſanguinis longius inſequutum erat, repellitur in priſtinum locum, quin et aer ſimul aliqua parte in venas transmittitur: quod indicant hæc verba *pag.* 483 *a. dum caliditas permutatur, et quæ alio tranſitu vtuntur, caleſcunt, ac rurſus quod feruet ad naturam ſuam emigrat*, i. e. redeunte aere in locum debitum, ſcilicet venas, repellitur, *et hac emigratione alia in aliud iter repercutit: rurſusque hoc idem perpetiuntur aguntque ſemper, certeque anhelitus hic circulo quodam hinc et illinc iugiter fluctuans, exſpirationem et inſpirationem continet.* Quod vero dixit *alia in aliud iter repercuti*, id, quo pacto intelligendum ſit, ipſemet exponit: *Modus impletionis euacuationisque talis eſt, qualis in vniuerſo cuiuslibet latio,* (φορά) *per quam cognatum quodlibet ad ſeipſum ſe confert. Quæ enim nobis extrinſecus circumfuſa ſunt, reſoluunt nos aſſidue, et ſingulas noſtri portiones ad ſpecies ſuas foras emittunt. Sanguinea vero in nobis attrita incluſaque viſceribus, vt par eſt in quolibet animali fieri ſub cælo conſtituto, totius lationem imitari coguntur. Cum igitur attrita quælibet in nobis cognatum poſcant, exhauſta quælibet implent.* Et poſt aliqua interiecta: *Nempe ſecundum naturam carnes et nerui ex ſanguine generantur: nerui quidem a villis* (ἰνῶν, fibris) *et ligamentis*

propter

propter cognationem, carnes autem a coagulatione quadam eius, quod ſecretum a villis & ligamentis concreuit. Quod rurſus a neruis & carnibus emanat glutinoſum & pingue, ſimul quidem carnem, vt plurimum ad oſſium naturam, ac etiam os ipſum medullam circumdans, nutriendo exauget — Quatenus igitur ſingula hunc in modum fiunt, bona valetudo ſeruatur: mala vero ſequitur, quando fit contra.

§. XXI.

Apparebit, ſpero equidem, ex tot ſententiis Platonicis, fideliter relatis, quo pacto ſummus hic vir multum efferueſcentiæ continuæ tribuat, non ſolum ad alimenti noſtri reſolutionem & præparationem, verum etiam ad id, vt quæ a partibus firmis detrita emanarunt, legitime iterum permixta ſuis quæque locis appellantur & applicentur, mixtioni autem inepta reddita excernantur. Nihil itaque mirum ſit, ſi priſtini auctores medici, antequam Galenus, Ariſtoteli potius quam Platoni deditus, ſua placita publicaret, a Platone ideas hasce efferueſcentiarum acceperunt & propagarunt: quum & M. TVLLIVS CICERO Platonis *Timæum*, ex quo hæc retulimus, tanti fecerit, vt in ciuium ſuorum gratiam Romano ore loquentem redderet. Quumque porro Eraſiſtratei, qui Romæ ſupra ceteros medicos caput olim efferebant, Pythagorica dogmata in primis ſectarentur; Plato autem in hoc dialogo Timæum Pythagoricum exprimat, ab eoque pleraque accepiſſe videatur: eo minus mirum videri debebit ſi Latini auctores, ſive a Pythagoreis, ſiue a Platone, ſiue tandem ab Eraſiſtrateis edocti, conferuere id dixerunt, quod corporibus vel mole augendis apponitur, vel nutriendis reſtituitur aut reparatur, vel denique ad continuitatem læſam reſarciendam interponitur.

§. XXII.

Quod ſupra dixi notionem verbi *conferuere* pro coaleſcere, conglutinari, in vulgarem ſermonem migraſſe; illud puto comprobari eo poſſe, quod *Plinius XXVII*, 8. auctor eſt, Alpinis maxime fluminibus peculiarem ſpongiam *conferuam*, appellatam fuiſſe a

conferruminando. Quem locum ita intelligendum puto, non quod Plinius etymologiam hic tradere velit, ſed effectum commodo vocabulo exprimere: (pro quo *Lib. XXXI.* 6. dixit: *ferruminant et fracturas oſſaque contuſa* aquæ fontium medicatorum et marina calefacta.) Addit autem, in virtutis conferuæ comprobationem, propriæ obſeruationis documentum: *Curatum ea ſcio, omnibus fere oſſibus confractis, prolapſum ex arbore alta putatorem, circumdata vniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus, quoties inareſceret, raroque, nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa, reſoluentibus, convaluiſſe vix credibili celeritate.*

§. XXIII.

Vt vero tandem ad Celſum noſtrum redeamus, conſenſuros mecum omnes ſpero ipſi τὸ *conferuere*, de fractis et ad conſolidationem reducendis oſſibus dictum, denotare illorum coalitum, beneficio ſucci nutritii, repetito appulſu ad partem læſam delati, cuius commodæ portiones ſucceſſiue agglutinantur, ſolideſcunt et in naturam oſſeam concreſcunt. Non autem ſolum de oſſibus dici debere, quod conferueant, ſed de quauis parte ſolida, quæ appulſu fluidarum augetur vel nutritur, ex Platonica illa doctrina fuſius propoſita tum per ſe patet, tum vero etiam ex Theophilo intelligitur, qui diſerte muſculis tribuit, quod cum his ſuccus nutritius conferueat. Id vero quod conferbuit videtur mihi veteribus dictum fuiſſe *confrutum*: quo vocabulo bis vel ter iam vſus ſum, quoniam omnino perſuaſum habeo illud a Celſo poſitum fuiſſe in præfatione libri primi, librariorum vero oſcitantia vel ignorantia ita corruptum eſſe, vt adhuc inter editores fluctuet et ambigua vel obſcura ſit huius loci lectio. Quo vero melius iudicare de eo liceat, adſcribam verba, diſſenſumque oſtendam. *Longe optime feciſſe Herophilum et Eraſiſtratum, qui nocentes homines, a regibus ex carcere acceptos, viuos inciderint, conſiderarintque, etiamnum ſpiritu remanente, ea, quæ natura ante clauſiſſet, eorumque poſituram, colorem, figuram, magnitudinem, ordinem, duritiem, mollitiem, læuorem, confractum: proceſſus deinde ſingulorum et receſſus, ſiue quid inſeritur alteri, ſiue quid partem alterius in ſe recipit.* Vocabu-

lum

lum *confractum*, quod hic legimus, omnes recentiores habent: vetuſtiores omnes ignorant. Pinziana editio exhibet *cortactum*, quod manifeſtum typographi errorem primo intuitu prodit: Aldina habet *contactum*, eodemque modo ambæ Cæſarianæ, Stephaniana, et Conſtantiniana: ex quo aliquis certe ſenſus, ab hoc loco non alienus, emergit. Sed quæris vnde recentiores *confractum* ſuum aduocauerint, quidque ſibi illo vocabulo velint; reſpondeo Conſtantinum etiam hic ſequuti ſunt. Is autem margini ſuo adſcripſerat: *contractum*, puto quod ſcripſerit contactum, quoniam hoc vocabulum in textu retinuerat) *exponunt aſperitatem vel ſcabritiem, ſed quis vmquam ita vſurpavit? in manuſcripto legitur contractum. Itaque confractum pro aſpero et confragoſo (quod lævigato opponitur) repono.*

§. XXIIII.

Prodit vtique nobis Conſtantinus veræ lectionis veſtigium. Quam enim facile ſit litteras ſibi valde ſimiles *t* et *f*, præſertim in codice non optime ſcripto, confundere, res ipſa loquitur, ſed et pro *u*, in vocabulo non vbique obuio, a librariis dubiis et hæſitantibus *ac* potuiſſe ſcribi, ex ductuum magna conuenientia facile iudicabitur. Sicque *contractum* ex *confrutum* fuit, vt ego quidem exiſtimo, enatum. Id cum editores offenderet, quippe non videntes quo modo huc quadret, primo in *contactum* mutabatur, tolerabili ſenſu. Sed Conſtantinus, quum videret ſibi opponi mollitiem ac duritiem, putaretque lævori oppoſitum vocabulum etiam adeſſe debere; nihil vero tale in *contactum* inueniret: in ſcripto autem codice *contractum* legiſſet; mederi ſe poſſe huic loco credidit vnica litterula mutata, ſcilicet ſi pro *t*, ſcriberet *f*. Hoc pacto enatum eſt *confractum*, quod, Conſtantino exponente, *aſperum et confragoſum* denotare debet, et analogiæ ratione conuenire cum *anfractus*. Quod vero *confractus* læuori oppoſitum, id eſt aſperum et confragoſum, ſignificet, vix cuiquam, niſi cui Conſtantinus id perſuaſerit, in ſenſus incurret, quare factum exiſtimo, vt doctiſſimi viri, qui in *Fabri theſauro eruditionis ſcholaſticæ* concinnando deſudarunt, vocabulum ſubſtantivum *confractus* quidem ex Celſo exhibeant, ſed Germanice interpretentur **die Zerbrechung/** tamquam idem eſ-

ſet cum illo, quod ibi ſequitur, *confractio.* Vix autem credo illos ita fuiſſe interpretaturos, ſi aut Celſum, non de præternaturali ſtatu, ſed maxime naturali, loquentem, probe conſideraſſent, aut Robertum Conſtantinum, quippe vocabuli huius parentem, inſpexiſſent. Non meliorem explicationem eiusdem libri auctores adſcripſerunt verbo *conferueo*, ſcilicet erwarmen/ qui ſenſus certe minime exhaurit id quod Celſus voluit. Sed et plane mutile peruerſeque locum Celſi exhibent, in hunc modum: *conferuent oſſa mota aut ſoluta:* tamquam crediddiſſent oſſa fracta motu attrituque feruorem concipere: quum Celſus, longiſſime diuerſo ſenſu, dicat, oſſa propterea non conferbuiſſe, quia ſæpe ſoluta, ſæpe mota ſunt.

§. XXV.

Sed ſatis, et forte nimium, philologiæ indulſimus. Tranſimus nunc ad illa, paucis quidem, conſideranda et illuſtranda, quæ in ſcholis medicis de oſſibus conferuentibus diſputari debent. Hæc vero, quum multum commune habeant cum iſta ratione, qua continui facta læſio in quauis alia parte reſarcitur: primo ea, quæ ſunt communia, intuebimur, deinceps conſideraturi ſiquid de oſſibus peculiare addendum fuerit. Quemadmodum vero corpus noſtrum ex minima mole ad iuſtam adultorum ſtaturam ἀυτομάτως excreſcit, et, modo materia idonea ſuppetat, ſingulisque partibus rite aduehatur et apponatur, alibi caro, alio loco tendo, membrana, ligamentum, aliis cartilago vel os, naſcitur et ſecundum omnes dimenſiones, nobis inſciis mereque paſſiuis, producitur et augetur; deinceps vero nutriendo conſeruatur, ſic vt modum, quo natura hæc tanta opera continuo peragit, non certa ſcientia comprehendamus ſed ratiociniis certisque hypotheſibus ſubnixi qualitercunque adſequi debeamus: ita prorſus comparatum eſſe exiſtimo illum modum, quo natura eius, quod olim conſtruxerat et ſolidauerat, violentam reſolutionem et deſtructionem integritati ſuæ reſtituere damnumque reſarcire ſolet. Adeoque negotium hoc reparationis refero ad actiones, quæ in ſcholis vocantur, naturales, prorſus ἀυτομάτως peragendas: proximeque cum nutritionis negotio confero. Quemadmodum enim nutritio eo abſoluitur, ut tantum ac tale cuiuis parti reddatur,

tur, quantum ac quale per continuos attritorios motus ſenſim ablatum erat: ita hic, ex parte quidem naturæ, nulla alia re opus eſt, quam vt ad interſtitium, quod inter partes ſolutionem continui paſſas factum erat, materia idonea, qualem quæuis pars conglutinanda requirit, ea quantitate, quæ explendo ſpacio ſufficit, adducatur, ibidem maneat, ſolidamque connexionem acquirat: non ſolum cum illa parte, cui apponitur, ſed vt ſingulæ etiam inter ſe particulæ nouiter adductæ firmo et ſtabili nexu, priſtini æmulo, iunctæ hæreant, eamque connexionem tueantur.

§. XXVI.

Atque hac ratione rem fieri ratiocinio pariter et experientia conſtat, iamque vetus ſchola medica, vt ex ſupra § XIII. dictis intelligitur, ita docuit: quamuis Arabico-ſcholaſtici auctores nomina, non rem, variant, et omne negotium ad quatuor humores alimentarios ſecundarios, innominatum, rorem, cambium et gluten referunt, quorum explicationem, et cum Galeno conciliationem, poſt alios dat *Plempius fundam. medic. lib. II, cap. III.* Experientiæ ſuffragium cognoſcitur, quando attendimus quo pacto ſinus abſceſſuum, aut vlcera caua, poſt debitam repurgationem, carne noua impleantur, vndiquaque continuo exſudante materia alba, læui, minime fœtente, quæ ipſiſſimum eſt cambium veterum, ſeu humor nutritius, ex cauis ſtaminum nouiter ſuccreſcentium exſudans, et in fibras ſolidas ſucceſſiue tranſiens: quare chirurgi prouide vetant album hunc humorem, non ſatis iuſte pus dictum, ſtudioſe extergere: ipſo ſcilicet rerum vſu edocti, quantum ſanationi officiat intempeſtiua hæc ſedulitas.

§. XXVII.

Enimuero maxima difficultate obruimur, ſi accuratius quærimus prouentum illius materiæ nutritiæ, quæ ſpacio inter fibras ſolutionem continui paſſas facto, infunditur, ibidemque appoſita ſolideſcit. Jam enim diu anatomico ſtudio impenſa acrior induſtria, phyſiologiæque emendandæ laudabilis conatus, ſententiarum diuortia attulerunt, aliis id opus vaſis ſanguiferis arterioſis, eorumque

extremitatibus vltimis, adſignare conatis, aliis vero totam rem neruis potius vindicare auſis. Longior eſt huius argumenti diſceptatio, quam vt immiſcere nos illi nunc, per temporis habendas rationes, liceat: quare paucis profitemur, probabiliorem videri illorum ſententiam, qui nutriendi officium ita inter neruos et arterioſas extremitates diuiſum concipiunt, vt vtrique ſuas partes tribuant: neruorum quidem ſubtiliſſimis villis, vt præbeant prima ſtamina vitalia, quibus particulæ nutriendo idoneæ adhæreſcant: arteriarum vero minutiſſimis et mollibus extremitatibus, vltra illum locum, quo in venoſos canales reflectuntur arterioſi, productis, vt aduehant ſubtiliſſimum atque tenuiſſimum fluidum, quod, ſeſe apponendo vel interponendo, ſubſtantiam partis nutriendæ, aut nutriendo reparandæ, determinet et perficiat, vt exſurgat os, cartilago, ligamentum, tunica, aut ſingulis his analogum.

§. XXVIII.

Quod vltimo loco dixi os, cartilaginem, aut analogum exſurgere, in eo reſpexi ad partes, in quibus læſio continui nutriendo reparanda venit. Videor enim mihi ſatis certo cognouiſſe, plurimis eiusmodi reparationum exemplis conſideratis, ſemper id, quod ante diſiunctas fibras, ſeſe interponendo, ibique ſoliditatem nanciſcendo, coniungit, aliquo modo deprehendi a reliqua partis conditione diuerſum. Intueri modo iuuat cicatrices illorum vulnuſculorum, quæ balneatores ſcarificando infligunt, quæ numquam non in cute deprehenduntur, maxime autem tunc clare apparent, quando reliqua cutis ex quacunque cauſa rubet: illas enim albedine maiore et durabiliore conſpicuas obſeruamus. Idem in cicatrice vulnuſculi, quod ſanguinem ex vena mittendi cauſa inflictum eſt, et inſuper duritiem notabiliter maiorem, quam reliquæ cutis, obſeruamus. Atque vt ad oſſa conferuendo reſtituta reſpiciam, callus, qui ſe interponendo continuitatem reddidit, ſemper notas aliquas retinet, quibus ab oſſe numquam reparato, aut eiusdem oſſis numquam fractis, adeoque numquam conferuendo reparatis partibus, dignoſcatur; quæ vel inæqualitatis nomine deſignantur, vel tractu fibrarum alias parallelarum turbato, cognoſcuntur.

§. XXVIIII.

Analogiam igitur reſtituti, cum reliqua integra parte, in eo inuenio, quod conſiſtentia, duritie, mollitie, cum illa ſic ſatis conueniat, adeoque nec vſui partis officiat, verum potius illum antea ablatum reddat. Si autem quæras vnde fiat, vt id, quod diſſectis, fractis, vel quocunque modo ex nexu priſtinæ vnitatis deiectis partibus internaſcitur, diſſimilitudinem aliquam retineat et præ ſe ferat: non alia mihi ſuccurrit veroſimilior reſponſio, quam quod exſudans ex anguſtiſſimis partium læſarum tubulis humiditas nutritia nec tam lente placideque, vt in partibus integris, confluat, nec ſpaciis tam anguſtis et ordinatis circumſcribatur, vt directionem ordinariam fibrarum ſequi debeat, ſed fluida diuerſorum pororum aut canaliculorum magis fortuito concidant, interque ſe, dum fibræ renaſcentes, vndiquaque molles, hinc et inde concurrunt, ſeſe mutuo quaſi implicent et premendo contorqueant. Exemplo res clarius intelligetur. Siſtamus animo hominem adultum, cui os aliquod maius cauum fractum ſit, v. gr. os femoris. In hoc oſſe ſano et naturaliter conſtituto ſeries fibrarum ſecundum longitudinem decurrunt, et ſibi lamellatim incumbunt; veroque ſimillimum eſt illud fluidum, quod eas nutrit, ſecundum eandem directionem longitudinalem potiſſimum penetrare. Poſt quam vero frangi contigit, id fluidum, quod nutrit, vbi ad locum ſolutæ continuitatis peruenit, effluit, ſeque nunc non amplius ad ductum fibrarum, ſed ſecundum conditionem loci fluidorumque legem, qua deſcenſum illa, vbi nihil impedit, affectant, quantum intercapedo permittit, diffundit, donec ex vtraque oſſis fracti extremitate exſudans, ſenſimque coagulata materia, ſibi inuicem occurrit, et, expleto iam ſpacio, indureſcit. Id callum Latini, Græci πῶρον vocant, omnisque ſchola medica agnoſcit oſſi ſimilem quidem eſſe, ſed non os perfectum, ſcilicet ſi compares cum naturali oſſis illius, quod ſine conferuendi neceſſitate manſit, conſtitutione, omnesque vtriusque proprietates accuratius expendas.

§. XXX.

§. XXX.

Quæ vero ita conferbuerunt, ſiue oſſa ſiue molliores partes, debebunt omnino quidem nutriri poſtmodum cum reliqua parte; nam alienàri et excidere neceſſe eſt, quod non continuo vitalibus humoribus perluitur: ſed non poſſe videntur eadem directione vaſorum et ductuum, verum hac differentia, quemadmodum ego quidem rem animo concipio, vt ea pars calli interiecti, quæ a ſuperiori portione propullulauit, ab ſuperiore eadem influens nutrimentum habeat, quam vero inferior pars produxit, eandem inferior hæc quoque nutriat: ea fere ratione qua in oſſe frontis, abolita ſutura ſagittali, fieri animaduertimus. Ex quo illud conſequitur, curſum alimenti, per fibras et canales cuiusuis partis coaleſcendo reſtitutæ, non leuiter mutari; ex eodemque, mea quidem ſententia, pendet illud, quod homines, eiusmodi quid olim paſſi, circa tempeſtatum aerisque notabiliores mutationes, in parte olim affecta, moleſtis et dolorificis ſenſationibus ſubinde vexari ſatis grauiter ſoleant.

§. XXXI.

Conferuent autem partes continui læſionem paſſæ non eadem celeritate, ſed longe promtius coeunt molles copioſoque ſucci nutritii affluxu irriguæ, vt cutis, carnes muſculorum, ſimilesque, modo ars effecerit, vt labia vulneris probe ſint coniuncta: quæ vero duriores ſiccioresque ſunt: vt oſſa, longius poſtulant tempus. Sed et ætas efficit vt eædem partes in pueris adoleſcentibusque citius, quam in ſenibus, conſerantur. Corporis autem in quauis ætate rectiſſima conſtitutio celeriorem felicioremque coalitum præſtat, quam exſpectare in eiusdem ætatis corpore, deprauatis ſuccis ſcatente, poſſis aut debeas. Itemque ſperare et promittere celeriorem conſolidationem poteris in eiusmodi læſione continui, vbi ſimplex eſt fibrarum diuiſio aut fractura ſine ablatione portionis ſolidæ, quam vbi illa ex quacunque cauſa accidit: quoque hæc maior eſt, eo longiori temporis exſpectatione opus erit, donec omnia ad votum reſtituantur.

§. XXXII.

Quanto tempore quæuis oſſa indigeant, ut perfecte ſaneſcant, veteres quidem, crebro vſu edocti, annotarunt, iamque HIPPOCRATIS obſeruationes de eo reperiuntur, in libro qui *de fractis* inſcribitur, ſiue is ſit Coi noſtri, ſiue aui eius, Gnoſidici filii. Curioſa conſideratione non indignum foret differentias temporum, quæ Hippocrates, quæue Celſus, aut Paulus Aegineta, præfixit, accuratius examinare; idque omnio volebamus facere, niſi iam vltra terminos ab initio conſtitutos calamus excurriſſet. Non poſſum tamen quin ex laudato libello vnicum textum adducam, qui in Foeſiana editione *pag.* 22. legitur: *Quod ſi ſub prioribus vinculis oſſa ſatis eſſe directa probe cognoueris, et neque pruriginis neque exulcerationis metus vllus ſubeſt, ſic alligatas ferulas vltra vigeſimum diem ſinere oportet. Nam plerumque triginta ad ſummum diebus cubiti oſſa in totum coaleſcunt. Nihil tamen eſt perpetuum: nam et natura a natura et ætas ab ætate plurimum diſtat.*

§. XXXIII.

Cur locum hunc adſcripſerim, paucis indicabo. Nimirum et illud docet, quod antea tetigimus, multum diſcrepare curationis ſucceſſum, pro corporum et ætatis diuerſa conſtitutione: et aliquid addocet, quo nobis opus eſt ſi Celſum cupimus intelligere. Hic autem binis locis præcipit non reſoluendum os perfecte repoſitum eſſe, modo cetera recte habeant, *donec duæ partes eius temporis, quo os quodque conferuet, compleantur.* Obſcure autem ita dici de partibus, vbi non indicatur quotæ intelligi debeant, per ſe, opinor, patet: nam æque facile duas quintas aut ſeptimas partes, quam tertias, deſignari aliquis exiſtimare et contendere poſſet. At vero quum Hippocratis allata verba cum Celſi textu ſecundo in reliquis multum conueniant: tanto facilius elicimus duas tertias intelligi hic debere, quoniam Hippocrates os, quod fere triginta diebus ſaneſcere ſolet, niſi poſt vigeſimum diem, reſoluere vetat: adeoque duas tertias partes totius temporis exſpectare iubet. Ne vero Hippocratem de cubiti tantum oſſe intellectum hoc velle exiſtimemus, ſed omnino perſuadeamur exemplum hoc ad omnia fracto-

rum oſſium genera referri debere: grauiter ſubdit: Οὗτος ὁ λόγος ὥσπερ νόμος κεῖται δίκαιος περὶ καταγμάτων ἰήσεως. h. e. *iſta oratio, velut æqua quædam lex, de fracturarum curatione inſtituta eſt.*

§. XXXIIII.

Quemadmodum vero in numerato habebant veteres quot fere diebus ad quamlibet partem fractam opus ſit, vt penitus illa ſaneſcat; ita perſuaſum etiam illud tenebant, fracta oſſa non illico conferuere, ſed poſt ſeptimum demum vel nonum diem, tumore et inflammatione omnino ablatis: ad quod vsque tempus Hippocrates æque ac Celſus et recentiores, permittunt explorare num omnia recte ſint repoſita: et, ſi quid deſit, reſtitutionem moliri iubent. Singulare eſt, quod apud PAVLVM AEGINETAM *Lib. VI.* 110. legitur: *Signa vero in his, quibus iam callus obducitur, tum alia adſunt, tum maxime, quod faſciæ cruentæ fiunt, etiamſi non adſit vulnus: id quod fortaſſis ideo fit, quod quum ſubſtantia circa callum coit, diſperſas in oſſium cauernis ſanguinis guttas exprimit.* Id vero quum apud vetuſtiorum quenquam me legere non meminerim; ita nec apud recentiores pleroſque obſeruatum illud inuenio, præterquam apud IOANNEM TAGAVLTIVM, *chirurgiæ Libr. IIII*, fine, qui totidem Pauli verba repetit, et PETRVM FORESTVM *obſeru. chirurg. Libr. VIII. obſ. III. ſcholio.* Sed hoc ſcholion, cum illo, quod præcedenti obſeruationi ſubiungitur, iiſdem verbis exhibet modo laudati Tagaultii integrum quartum librum, Tagaultio non nominato, quod quidem, vtpote in opere poſthumo, cuius culpæ tribuendum ſit, meum iam non eſt diſpicere. Etiam FRANCISCVS PECCETIVS *oper. chirurg. lib. IIII. cap. I.* huius ſigni verbis fere iiſdem meminit: addit vero illud non neceſſario apparere, quum in aliquibus abſque illo callus concreſcat. Vnus IO. VIGIERIVS *chirurg. Lib. IIII. p. m.* 327. aliquid amplius dicere videtur: *Interea, dum callus ſolideſcit & firmatur, hoc eſt mirabile, quod criticis potiſſimum diebus, vt decimo quarto, ſine vulnere reſudet ſanguis a fractura, qui lintea contaminet. Quod fortaſſis ea ratione accidit, quia dum coit calli ſubſtantia, ſanguis, qui eo multus affluit, in oſſis cauernoſos meatus ſe inſinuat,*

inde a natura velut exprimitur guttatim. Hoc vero ab IAC. HOLLERIO deſumtum eſſe video, ex libro *de mat. chirurg.* haud procul a fine: etſi is ab ætiologia danda ſe abſtinuit. Forte plerisque recentioribus hoc phænomenon non ita obtingit aut videre licet, quia catagmatica adſtringentia emplaſtra cito imponere conſueuerunt, quum veteres, vsque ad Pauli ætatem, idem factitaſſe minime reperiam: quipe qui emplaſtra tunc demum adhibebant, quum iam, ſuperato tempore, quo quæuis oſſa conferuent, ferulis, et reliquo ſollicitæ deligationis apparatu, nihil amplius opus eſſe exiſtimarent.

§. XXXV.

Mittimus autem illud phænomenon, ætiologiamque eius plane intactam relinquimus. Ante vero quam exercitationem hanc omnino concludamus, breuiter diſpiciemus numquid arti liceat in oſſium fractorum conſolidatione acceleranda, calloque citius gignendo, aut, ſi ille ex quacunque cauſa non generetur, producendo. Supra quidem §. XXV. declarauimus negotium reparationis, perinde ac nutritionis, totum pertinere ad actiones naturales *αὐτομάτως* peragendas: ex quo ſponte fluit arti hic non plus licere, quam in qualibet alia naturali: ſcilicet impedimenta remouere, et humorum maſſam, ex qua idoneæ particulæ ſuppeditari debent, ita ex omni parte idoneam reddere, vt et laudabile temperatumque alimentum iuſta copia vehat, et tam ſit bene mobilis, vt per omnium ſolidorum tenuiſſimos poros penetrare, impellentium fibrarum robore adminiculante, poſſit. Prorſus itaque nihil dubitandum eſt, poſſe diætam rectiſſime conſtitutam plurimum hic conferre: dico autem talem, quæ ſanguinem nutrientem, dulcem, bene fluidum reddat. Illam vero quorundam induſtriam, qui ſanguinem viſcoſum reddere omni conatu nituntur, neutiquam puto laudandam eſſe: quum videamus naturam, inde a teneris vnguiculis ad adultam vsque ætatem, ex optimo ſanguine, quem quotidianus victus præbuit, eligere et ſeparare oſſibus idoneas particulas noſſe, vt inde maxima, duriſſima et compactiſſima oſſa, ordine et per gradus tempeſtiuos, enaſcantur, absque eo vt vlla artis induſtria adiuuetur. Confirmant noſtram ſententiam obſeruationes optimorum practicorum, ex quibus nunc lau-

dare GVIL. FABRICIVM HILDANVM *obſ. chirurg. cent. I, 92.* ſufficiat: qui idem grauiter et prudentiſſime diiudicat, quid de oſteocolla, concreto terreo pluribus Germaniæ noſtræ locis familiari, ſtatuendum ſit: ſic vt in ſenibus aliquem ipſi locum relinquat, in hominibus autem cetera ſanis et iuuenibus non ſine damno interne exhiberi decernat et exemplo confirmet. *Obſ. 90. 91.*

§. XXXVI.

Forte autem externo vſu talibus minus incommode locum relinquemus, vt callum enatum citius confirment, et, ne nimius ſuperincreſcat, impediant. Quo pacto vero PLINII verbis ſupra *§. XXII.* commendata, Alpinis maxime fluminibus peculiaris, conferua, fractis membris ſuccurrat, illorum, quibus experimenta eius capere licet, diiudicationi merito relinquimus: et nunc huic exercitationi imponimus

FINEM.

Ἐπίμετρα.

I. Glandula thyroidea in homine non ſemper eſt vna: ſed aliquando manifeſtiſſime diuiſa, in duos plane ſeparatos lobos, inuenitur. Talem ſe mihi ſpectandam obtulit quum ſub finem ſuperioris anni cadauer omnibus hic quondam notiſſimi Hanſelli Raſchenſis diſſecarem.

II. Si in teſticulo canis, ad exortum epididymidis, tunicam albugineam parum incidas, flatumque impellas, vaſa lymphatica et copioſiſſima et creberrimis, ad minima interualla poſitis, valuulis ornatiſſima, ad capſulam lumbarem excurrentia obſeruabis: idem vero in homine ſæpius tentanti experimentum ſpei neutiquam reſpondit.

III. Vaſa lymphatica in artubus humanis dari dubito.

IIII. Quod funiculi vmbilicalis omiſſam deligationem, aut quouis modo male adminiſtratam, lethalis hæmorrhagia neceſſario ſubſequatur, minime credo.

V. Vaſa quæ vmbilicalia in fœtu fuerant, in adultorum hominum corporibus vsque ad vmbilicum extenſa, facilius pinguntur, quam demonſtrantur.